

Zákon a občan.

Život, který kolem sebe vidíme, je příliš těžký a nebezpečný, aby myslící člověk mohl věřit, že to je jeho konečná a nezměnitelná podoba. Nedovedeme se spokojit pouhým pozorováním, jak věci jsou. Neodolatelně jsme puzeni k tomu, abychom se zamýšleli o životě, jaký by měl být. Nejednou se člověk romanticky zahloubal do rajske, zlaté doby na této zemi, do doby ztracené pohádkovým hříchem prarodců; nejednou snil o utopii radosti a obecného štěstí, ke které plujeme spoustami svízeli a starostí. Snad jen proto dovedeme tolik snést a překonat, že s nadějí, která se nedá rozdrtit ani nejtěžším zklamáním, čekáme, že se odněkud shora, s nejvyššího stěžně ozve volání, že břeh nové země a nového života je na dohled.

Kdo objektivně a střízlivě myslí, usměje se nad přeludným sněním o minulosti a o budoucnosti. Požadavek věčného uvažování jest, abychom se chladně dívali na skutečnost, která nás obklopuje. Ale ta je všední, neukazuje zlaté stopy ztraceného ráje — a z budoucnosti odhaluje jen to, nač se dá logicky soudit z podmínek, které přináší den po dni. Snad mají pravdu tito přísní pozorovatelé života — a kdo ví, kam bychom dospěli, kdyby nás nevedli na uzde své trochu tvrdé, trochu příliš obnažené pravdy. Jen se mi zdá, že snad ani to přeludné snění o světě, jak by měl vypadat, není marné. Vidíte-li v tom snad omamující jed, nezapomeňte, že často i jed je slavným lékem, podá-li se v přiměřených dávkách. A jed utopii je lék proti hrozné nemoci: proti osamění a zoufalství. Miliony lidí slabých a nešťastných vztahují ruce po bratrské pomoci, miliony srdcí hoří nadějí, že člověk nesoucí spásu překročí práh jejich bídy. A duchovní napětí zástupů věří, že se nový, lepší svět vytvořit může a musí, až se sjednotí tvůrčí síly, které dosud marně zápasí a umírají následkem svého rozptýlení — — —

Ústřední myšlenkou všeho takového snění o budoucnosti lidstva pak je, aby v zevním životě národů zmizelo prokletí zbroje a válek, a ve vnitřním poměru mezi lidmi aby zmizel zločin, soud a trest. Tisíciletý sen o království pokoje a míru na zemi skutečně není jen marné blouznění. Je to idea, která ukazuje směr všem lidem dobré vůle, všem skutečným apoštolům lidskosti, vůdcům, kteří jsou hodni toho jména. Ale nemáme-li se při takovém přemýšlení utrhnouti od země a vznášet se v oblacích, nemáme-li opustit pevnou půdu rozumu a soudnosti, nemáme-li zradit prastarou zkušenost o psychologii člověka a lidského davu — nesmíme se oddati blouznění o návratu k milostné matce přírodě, o opuštění věkovitého díla civilisace, o anarchickém životě ve ztracené idyle ráje. Člověk se může stát člověku bohem jen tehdy, pozná-li, že nejvyšší vláda znamená nejtěžší oběť — a nejdokonalejší svoboda jen radostné podrobení společnému řádu. Na samém počátku antické kultury byla vyslovena moudrá a věčně platná věta, že řád — zákon je králem všeho, smrtelných lidí i nesmrtelných bohů. Zákonitost je podstatná vlastnost všehomíra, který nás obklopuje i nejmenší mikroskopické částičky toho, co nazývá-

me hmotou. Zákonitost je principem života na zemi a podmínkou velkolepého díla lidské kultury a civilisace. Nový život neznamená nic jiného než nový řád lidského spoluzítí a lidské součinnosti, novou zákonitost v budoucích dějinách lidstva.

Ríkává se, že rubem zákona — nebo jiného příkazu, který má stejnou moc jako zákon — jest donucení. A skutečný nevolník je jen člověk, který je nucen dělati to, co se mu zvenčí ukládá. Z toho by plynulo, že bude na světě tím více nevolnictví, čím více bude volnost lidí spoutána zákony s donucující mocí. Vypadá to logicky a skoro samozřejmě. Ale nesmíme se zapomenout, že je donucení skryto v jádru právního příkazu jen jako možnost, která se nemusí státi skutečností. Manželé, na př. kteří se mají skutečně rádi, nepocítí po celý svůj život donucující tíhy právních norem, které jim určují vzájemné povinnosti za trvání manželství, a které stanoví podmínky rozvodu a rozluky. Potenciální donucující moc oněch norem se pro ně nikdy nestala aktuální. Nejsou nevolníky ani kdyby platily docela kruté zákonné předpisy manželského práva v jejich zemi. Ale to platí o celé soustavě právní. Kdo s radostí koná povinnost, nepocítí její tíhu.

Za to však není nesnadno představit si zotročující následky libovůle, dosáhne-li vlády. Není třeba zabíhat v myšlenkách do krajních případů, kdy vnitřní rozvrat zruší ústavní záruky, a kdy samozvanec, který se dostane v obecném zmatku k moci, může zatím tropit, co se mu právě zlíbí. Pěstní právo držitelů moci je skutečná otročina ostatních lidí. Rozhlédněte se po světě a najdete příkladů po libosti. Ale stačí všimnouti si také věci na pohled malicherné, ale názorně ukazující funkci zákonného řádu. Jak bychom byli na př. přímo svázáni v pohybu, kdyby se v Praze nebo v jiném velkém městě naráz odstranily všechny předpisy o jízdě motorových vozidel a o chůzi pěších! Čím důkladnější je řád a čím dokonaleji se zachovává, tím svobodněji a bezpečněji se pohybujeme. Zákon je dárce svobody, i když se pociťuje na začátku jeho tlak. Musí se vžít, musí přejít v samozřejmost, která se zachovává bezděčně, a jejíž porušení se obecně pociťuje jako věc nesmyslná a škodlivá. Zachovávání zákonitého řádu se musí pociťovat jako radost a úleva.

Představte si, že vyprahlou krajinou táhne v slunečním úpalu bez kouska stínu zástup lidí. Když únavou a žízní takřka padají, objeví se v dohledu skupina stromů a mezi stromy pramenek čisté vody. Je nebezpečí, že se tam všichni najednou vrhnou, že bude zápas mezi lidmi, zdivočelými utrpením, že pramenek znečistí a rozdupají a na konec bude místo vody trocha vlhkého bahna. Jak přímo životní význam to má pro všechny, sjednotí-li se na návrhu vůdce, zůstanou-li v uctivé vzdálenosti od vody stát, a připustí, aby jeden opatrně čerpal vodu, druhý aby nosil — nejdříve nejslabším, postupně těm, kteří mohou snáze čekat, nakonec sobě a vůdci. Jsou sjednoceni společnou vůlí, vytvořili si zákonitý řád, a sami by ztrestali rušitele, protože je škůdcem celku. Autorita vůdce nespočívá v jeho zbrani, ale v přesvědčivé síle jeho pravdy.

Zákon vytváří jednotnou vůli, protože z jednotné vůle pramení. Sám je svědectvím duševní vyspělosti kolektiva, ale zároveň svoje prostředí vychovává a

vede k vyšším stupňům kulturním. Skutečně ústavní život se projevuje tím, že nade všemi egiosmy osobními a skupinovými vládne zákon — a jeho vláda je pocítována jako pramen obecné svobody a bezpečnosti. Přestupníci stávají se výjimkou, trapnou a hodnou zavržení před tváří spoluobčanů. Tím pak se zákon stává principem organizačním v pravém slova smyslu. Tak staví z hrubého materiálu architekt svou stavbu, tak tvoří z hromady kaménků umělec jednoté dílo mosaikového obrazu; ale tak tvoří také nehmotný činitel života velkolepé dílo rostlinného a živočišného těla, ve kterém chce žít.

Mnohý si povzdychne: „Jen kdyby to tak na světě skutečně bylo! Ale jsou všelijaké zákony.“ To je těžká námitka a jde k podstatě věci. Jen na první pohled se zdá, že jest snadné býti zákonodárcem. A někdy jest i těžko, býti dobrým občanem. Zákonodárství ukládá těžkou odpovědnost. Pocit osobní odpovědnosti se nesmí ztrácet ani v písku anonymity v členství zákonodárného sboru. V proudu dějin se vyskytovali odedávna jedinci, kteří s brutální svěhlavostí vnucovali svou vůli kolektivům, kterých se zmocnili. Železnou pěstí dosáhli poslušnosti, a na chvíli se světu zdáli vítězi. Ale na jednu věc zapomněli: Demoralisace lidí je bankrot zákonů. Zákon je kus mravního řádu. Je to mravní řád, promítnutý na rovinu lidské masy. Mezi tím davem, který jest řízen a mezi mocností řídící musí býti poměr harmonický. To nazval antický genius eunomií, což znamená tolik jako řád souzvuku, aby dobrý zákon nalézal rovnocenný ohlas ve svém lidu. Zlý zákon a vzdor v občanstvu — i když se projevuje mlčením — to je zárodek rozkladu.

Byly doby, kdy všelijaké věci z hečvábí a hermelínu, ze zlata a drahých kamenů vrhaly zbožňující davy na kolena — i když zdobily človíčka omezeného a zlého tyрана, který zbabělost doplňoval krutostí. Také později měli samovládcí snahu, obestříti se přišerím, aby svoje omyly a pošetilosti mohli předkládat udivenému lidu jako prozřetelnost nadlidského původu. Demokracie však žádá, aby její řády byly vytvářeny na jasném světle dne, aby představitelé lidu znali jeho bolesti a touhy, aby dovedli vycítil směr vývoje kulturního a civilisačního, a zákony aby byly výrazem tohoto poznání. Na místo autority formální přichází autorita rozumu a sráce, autorita zásluhy, prokázané životním dílem. A nad člověkem trvá nedotknutelná autorita zákona, státu, který vyjadřuje a provádí kolektivní vůli lidu. Stát je náš jako my jsme jeho. Chceme svůj stát, a proto jest, proto bude, proto nás najde v osudových okamžicích připraveny ke každé oběti. Nejsme nevolníky v cizích službách, protože víme, že každá oběť, kterou přineseme tomuto státu, jest přinesena pro naše děti a pro děti našich dětí. V tom spočívá demokratická svoboda, že se v jedno stýkají povinnost a dobrá vůle. Otázka demokracie jest vytváření obětivé lásky ke kolektivu, která musí vstoupit na místo starého osobního, anarchického sobectví. Staří lidé, kteří přežívají z minulého období, nesnadno se přizpůsobí novému ovzduší. Mnozí z nich zahořkli — a člověk, jehož srdce je naplněno zlobou, nemůže býti v pravém smyslu slova svoboděn. Mladí se musí vychovat v novém duchu — aby kolektivní radost, kolektivní bolest dovedli prožívat jako vlastní, aby svůj národ a

stát nemilovali na výpověď, vědouce, že k lásce patří oběť i sebezapření v pravý čas.

Základní myšlenka lepší budoucnosti zní: Veřejný právní řád, který vychází z vůle lidu a tvárně se přimyká k jeho duchovnímu a hospodářskému vývoji. Na druhé straně však bezvýhradná úcta před zákonem, oddaná obětivost vůči národnímu a státnímu společenství, a na místě starého individualistického anarchismu, na místě osobního a skupinového sobectví činnorodá láska k národu a k jeho státu.

(Podle přednášky v rozhlasu.)

JUDr. JOSEF MOZUTA, Nymburk:

O výměnku se zvláštním zřetelem na osnovu nového občanského zákona.

(Pokračování.)

III.

Obsah, hospodářská a sociální funkce výměnku.

Podstatnou částí výměnku bývá právo bydlení a pak naturální dávky zemědělských produktů. Tyto jsou nejrůznějšího druhu. Základ tvoří obilí, brambory a mléko. Výměnek záležející z peněžitého důchodu a mimo to ještě z naturálních dávek, se tak často nevyskytuje. Zato jest stále běžnější úpis práva požadovati místo plnění naturálního peněžitého re-lutum, po případě požadovati to střídavě. Válečné znehodnocení peněz poučilo o výhodě takového výměnku. Hospodáři i výměnkáři jsou chráněni před risikem, vyplývajícím ze změn kupní síly peněz. Risiko se pak zásadně obmezuje pouze na úrodu nebo neúrodu.

Někdy bývají výměnkáři povinni, seč jejich síly stačí, hospodářům ve vsi domácí i polní práci vypomáhati. To bývá praktické zejména v menších živnostech selských; ale i v podnicích středních se výměnkáři uplatňují, zde se však jejich účast tak ne-soustřeďuje na fysickou práci, jako spíše na spoluměnění statku. Vyskytuje se též výměnek ve prospěch osob třetích, zejména invalidních členů rodiny, kteří tímto způsobem docházejí celoživotního zaopatření mezi svými lidmi.

Jako skoro každé lidské zařízení, tak ovšem i výměnek má dvojí stránku: užitečnou a škodlivou.

Tak s hlediska hospodářského a technického pokrokupůsobí příznivě. Vystřídáním starého hospodáře mladým nástupcem jest trvale postaráno o svěží sílu, již jest při zemědělské práci tolik třeba. Poněvadž pak výměnkář žije pravidelně společně s mladými hospodáři, použijí tito při hospodaření s prospěchem jeho zkušenosti a rad. Rodinný život se většinou výměnkem prohlubuje a blahodárná selská tradice se udržuje. V této souvislosti vzpomínám na B a r o v a S k ř í v á n k a. Na jeho rozhovor se starým panem, notářem d r e m J a k u b e m P t á č n í k e m, v Domažlicích, brzy po tom, když Skřivánek konečně podepsal od-stupní kontrakt o statek na syna a snachu a když se najednou stal z něho výměnkář: